

MÜASİR KİTABXANAŞÜNASLIQDA MODEL ANLAYIŞLARI

Elçin Yusif oğlu Əhmədov

*Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
BDU-nun İnformasiya və sənəd menecmenti fakültəsi,
Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri
ehmedovelcin238@gmail.com*

Açar sözlər: *kitabxanaşünaslıq, model anlayışı, texnoloji dəyişikliklər, fəlsəfi amillər, lingvистika*

Ключевые слова: *библиотековедение, понятие модели, технологические изменения, философские факторы, лингвистика*

Keywords: *library science, model concept, technological changes, philosophical factors, linguistics*

Xülasə: Müasir kitabxanaşünaslıq elinin inkişaf səviyyəsi onun təcrübi və nəzəri məsələlərinin yeni anlayışları ilə ölçülür. Tezisdə kitabxanaşünaslıq nəzəriyyəsində və təcrübi məsələlərin həllində tətbiq edilən model anlayışlarının təhlili araşdırılmışdır.

Резюме: Современный уровень развития науки о библиотековедении измеряется новыми понятиями её практических и теоретических вопросов. В тезисе предполагается провести анализ понятий моделей, применяемых в теории библиотековедения и при решении практических задач.

Summary: The level of development in modern library science is measured by the new concepts of its practical and theoretical issues. The thesis aims to analyze the concept of models used in solving theoretical and practical problems in library science.

Kitabxanaşünaslığın müasir təzahürləri global informasiya mühitinin qanunauyğunluqları ilə vəhdət təşkil edir. İnformatika, pedaqogika və psixologiya ilə qarşılıqlı əlaqə nəticəsində genişlənən kitabxanaşünaslıq terminləri sistemi onilliklər ərzində dəyişilməz qalmışdır. Bu da təsadüfi deyildir. Müasir kitabxanaşünaslıq lingvistikaya uyğun olaraq, dünyanın dil şəkli təzahürünün inkişaf səviyyəsi-ni, o cümlədən konkret peşəkar fikir birliyini daim özündə əks etdirmişdir. Kitabxanaşünaslar ictimai-yyəti uzun müddət inandırmağa çalışmışlar ki, onların tədqiqat obyektləri sistemin təsiri altına düşərək, qeyri-ixtiyari olaraq dəyişir. Lakin bu fikri onlar istənilən səviyyədə qəbul etmədilər. Onların bu fikirlərində kitabxana fəaliyyətində ləng dövr çalarları daha çox təzahür edir.

Əlbəttə, kitabxana işində kəskin sıçrayışa səbəb olan dövrləri (dövlət reformaları, inqilablar, dekretlər və s.) çıxmaq şərti ilə bəzi mərhələlərdəki bu fəaliyyətsizliyə əsaslanaraq kitabxanaların o dövrlük fəaliyyəti memorial, "qoruyucu" kimi xarakterizə edilir. Əgər arxada illərcə formalaşan xüsusi qaydalara uyğun qurulan, illərcə dəyişilməyən, "keçmişin qalığı" olan resurs bazası varsa, istənilən sistemdə yeni keyfiyyətləri transformasiya etmək çox çətindir. Bu həm də labüd xarakter daşıyır. Ümumiyyətlə, daxili dəyişmələrə məruz qalmayan struktursuz elm ola bilməz. Kitabxanaşünaslıq da başqa elmlər kimi dəyişmək, yeniləşmək xüsusiyyətlərinə malikdir.

Kitabxana işinə bu dərəcədə qiymət verilməlidir və anlayış aparatının təkamülü haqda fikirləş-məmək yolverilməzdir. Çünki hər şeydən əvvəl kitabxanalar kütləvidir. O, təkcə mədəniyyəti transl-yasiya etmir, həm də əhalinin müxtəlif təbəqələri ilə iş aparır. Kitabxana daim mənəvi dəyərlərin təkrar və çoxsaylı tələbatını nəzərə alaraq, onu mətn formasında və dil kommunikasiyası vasitəsilə yenidən istehsal edir. Xüsusilə, kitabxanaların memorial funksiyası onunla təmin edilir ki, nəsillərin mədəni varisiyyətinin dəyişməsi zamanı o, nəşrlərin etnikdaxili və etniklərarası paylanmasına kömək

edərək, bir çox cəhətdən mədəniyyətin “sinxron”, “diaxron”, “şaqli” ötürülməsini bütöv bir halda cəmləşdirir. İnkişafın hər iki formasında sənəd, kitab, arxiv materialları, sözün geniş mənasında alət rolunu oynayır. Onların hamısından müxtəlif dərəcədə kitabxanalarda, muzeylərdə, arxivlərdə geniş istifadə edilir. Nəhayət, onları “üfüqi” və “şaqli” cəm şəklinə birləşdirən universal alət dilidir, özü də peşəkar dil. Kitabxanaşünaslıqda bu cür anlayışlar innovasiya monitoring aləti kimi özünə yer tutmaqdadır.

Kitabxana fəaliyyətinin modernləşməsi və məzmun dəyişkənliyi peşəkar leksikaya nə dərəcədə təsir edib? Burada kompüterləşdirmə nəticəsində kütləvi surətdə ingilis dilli anlayışlardan alınma sözlər əsas faktor kimi götürülür. O, eləcə də məzmun yeniliyindəki indeqatorlardan biri olub, marketing, menecment, fandrayzing və s. anlayışların arxasında duran təzahürlərin prinsipial yenilikləri son onilliyin çoxsaylı tədqiqatlarında analiz edilib. Əsas istifadə edilən anlayışların istifadəsi qrupuna təşkilati və texnoloji dövrdə yaradıcı işçilər kimi kitabxana fəaliyyətinin yeni ideologiyasını dəqiqləşdirməyə borclu olanlar da cəlb edirlər. Söhbət ingilis kalkası, daha dəqiq onların amerikan variantı olan “kitabxanaların missiyası”, “multimədəni xidmət” və s. konstruksiyalardan gedir. Onların semantik tərəflərini açmağa cəhd edən nəzəriyyəçilərin çoxu əksər hallarda peşəkar ictimai fikirdə çoxdan təzahür edən anlayışları şamil edirlər. Əsaslarını sayaq: ənənələr və innovasiya, stil və stilistika, modellər və modelləşdirmə, yaradıcılıq fikirləri, məkan və metafora, oyun (bunlar hamısı kitabxana təyinatlıdır). Onlar hər biri özlüyündə öz sinonimlərini əvəz etməli, transformasiya edilmiş məzmunu başqa kontekst verilməli, ya da kitabxana təcrübəsində geniş yayılmış yeni təzahürləri əks etməlidir.

Ənənə və innovasiyanın qarşılıqlı əlaqəsi müasir Azərbaycan kitabxanaşünaslığında spesifik əhəmiyyət kəsb edir. Təcrübədə qəbul edilmiş qaydalara uyğun olaraq, daha çox adət etdiyimiz göstəricilərlə-əhalinin kitabxanaya cəlb edilməsi, gəlişlər, kitab nəşri və s. işlənir, hansı ki, bu məhz işçinin ictimai əhəmiyyətinin dinamikasını özündə bilavasitə əks etdirir. Bu gün kitabxanaşünaslıqda innovasiya elementlərinin aşkara çıxarılması və yenidən əks etdirilməsi kifayət deyil. Artıq yeni ölçü üsulları, qiymətləndirmənin yeni kriteriyaları tapılmalıdır. Qiymətləndirməyə bu cür tələbat və bugünkü sosial-mədəni vəziyyətin yeniləşdirilməsi, cəmiyyətdə hökm edən pragmatizm və təşkilati-texnoloji model kitabxana fəaliyyətinin əsaslarına təsir edir.

Bu cür yanaşma qloballaşan informasiya məkanının yaranmasına təsir edir və müasir kitabxanaşünaslığın model anlayışları ilə şərtlənir.

Ədəbiyyat

1. Əhmədov E.Y. Kitabxanaşünaslığın tədqiqində fəlsəfi amillər. // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: Elmi-nəzəri və təcrübi jurnal.- B.: BDU, 2003.-№2. S.9-15
2. Əhmədov E.Y. Kitabxanaşünaslıq elmsünaslıq fonunda // Respublika qəzeti.- 25 oktyabr, 2018
3. Xələfov A.A. Kitabxana və cəmiyyət: Monoqrafiya / Elmi red.: L.Məmmədova, red.: K.İ.Asan. rəyçilər E.Y.Əhmədov, M.Ə.Məmmədov.-Bakı: Azərnəsr, 2011.-348 s.
4. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığın müasir problemləri// Kitabxanaşünaslıq və informasiya: Elmi-nəzəri və praktiki jurnal.-2013.-№1 (10).- S.7-27
5. İsmayılova N.N. Kitabxana proseslərinin kompüterləşdirilməsinin prioritet istiqamətləri // Kitabxanaşünaslıq və informasiya: Elmi-nəzəri və təcrübi jurnal.- B.: BDU, 2010.- №3.- S.76-82